

OLÁH ILDIKÓ

REJTETT ÖRÖKSÉG A RUHATÁRBAN: A DIVAT KULTURÁLIS EMLÉKEZETE

Napjainkban egyre több tanulmány világit rá arra, hogy a divattörténetet globális kulturális jelenségként kell értelmezni, „amit eddig többek között az a tévhit akadályozott, hogy a divat csak a késő középkorban jelent meg, kizárólag a Nyugaton, és csupán az elit öltözködésére korlátozódott, figyelmen kívül hagyva a népviseleteket és a hétköznapi emberek ruházatát.” (Welters – Lillethun 2018: 2) Az alábbi értekezés célja, hogy néhány példaként bemutatott, Európán kívüli divathagyomány feltárásán keresztül rámutasson azoknak a napjaink európai divatjelenléseiben fellelhető továbbélésére és hatásaira.

A viselettörténet nem pusztán a divat alakulását követi nyomon, hanem betekintést nyújt a különböző társadalmak, kultúrák és identitásformák mélyebb rétegeibe is. A ruházat minden történelmi korban és földrajzi régióban túlmutatott praktikus funkcióján: egyben társadalmi státusz, vallási hovatartozás, nemi szerepek és esztétikai normák kifejezőeszköze is volt. A különböző népek hagyományos viseletei a kulturális örökség vizuálisan is jól megfogható elemei, amelyek a globalizáció és a kereskedelmi kapcsolatok révén gyakran hatottak egymásra.

A divat definícióját, a fentiek mentén legindokoltabb a következőképp megragadni: „egy adott időben és helyen egy közösség által átvett öltözködési és megjelenési stílusok változása” (Welters – Lillethun, 2018: 16). A divat egy olyan térben helyezkedik el, ahol a látás és a látottság

A különböző népek hagyományos viseletei a kulturális örökség vizuálisan is jól megfogható elemei, amelyek a globalizáció és a kereskedelmi kapcsolatok révén gyakran hatottak egymásra.

egyszerre kritikus és fokozott jelentőséggel bír. Ha egy szociokulturális keretrendszer összefüggésében vizsgáljuk, szembeűnő, hogy a divat nem létezik elszigetelten, hanem a termelés és fogyasztás, az esztétikai gyakorlat, a kulturális közösségek és az aktuális korkép közötti törekeny metszetben működik. (Hopkins 2021).

Hagyományos viseletek kulturális gyökerei

■ A hagyományos viseletek világszerte jelentős szerepet játszanak a társadalmi identitás és közösségi hovatartozás kifejezésében. Minden egyes kultúra saját ruházati hagyományaival képes kifejezni történelmét, vallási értékeit, társadalmi struktúráját, valamint az egyén és a közösség közötti kapcsolatokat. Az alábbiakban néhány, az európai kultúrkörtől távol eső hagyományos viseletet mutatok be, amelyek különböző szimbolikus jelentéstartalmakkal bírnak, és amelyek bizonyos jellemvonásai – sokszor anélkül, hogy tudatában lennénk – hatást gyakorolnak a mai nyugati társadalom öltözködésére. (Eicher – Sumberg 1995).

Ázsia nemzeteinek viseletéről a divattörténelem keveset beszél, holott több fontos hagyatékot tarthatunk számon. Elsőként a japán kimonó gazdag kulturális háttérrel rendelkezik. A kimonó nemcsak egy ruhadarab, hanem egy életstílus és a japán filozófia kifejeződése is. Az elegancia, a harmónia és az időtlenség keresése a kimonó tervezésének alapelvei, és a ruha színai és mintái gyakran szezonális változásokhoz, társadalmi státuszhoz vagy vallási eseményekhez igazodnak (Welters – Lillethun 2018).

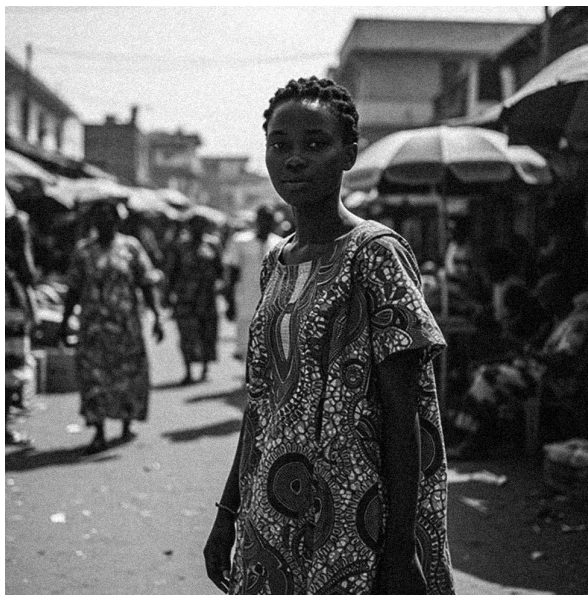
A kínai kultúrában már régóta jelen van a divat fogalma, amit nemcsak az egykori selyeműt virágzása, hanem a sminkhasználat alakulása is igazol, régészeti leletek, műalkotások, irodalmi források és orvosi szövegek – például Li Shizen Ming-kori *Bencao gangmu* című műve – alapján (Welters – Lillethun 2018).

A koreai hanbok az egyik legismertebb hagyományos viselet, amely a koreai kultúra gazdag történelmét és vallási hagyományait tükrözi. A hanbok egy könnyű, színes, szimmetrikus ruha, amely bőséges redőzéssel rendelkezik, és a társadalmi státuszt és családi szerepeket is kifejezi. A hanbok színai és mintái a koreai kultúrában szimbolikus jelentéssel bírnak: a piros például a boldogságot, a fehér a tisztaságot és a sárga a gazdagságot jelzi. A hanbok még ma is fontos szerepet játszik a koreai társadalomban, különösen ünnepi alkalmakkor, mint például a Seollal (kínai újév) vagy a Chuseok (ősz ünnepe). (Choi 2005).

Távol-Kelet említése után közel-keleti viselettörténeti emlékként tartjuk számon a török és perzsa hagyományokat. A Szeldzsuk kultúrában a ruha és ékszer a társadalmi státusz kifejezőeszközei voltak: a szultánok selyemruházatban és aranyékszerekben demonstrálták rangjukat, míg szolgálók öltözéke is tükrözte uruk helyzetét. A fennmaradt viseletek – gazdagon mintázott selyemkabátok, melyek díszítései a széleskörű kereskedelem nyomait viselik – tanúskodnak a korszak vizuális kultúrájáról. A fejfedők, mint a fátyol és a turbán, vallási jelentőséggel bírtak, és már korábban is elterjedt viseletként kapcsolódtak az iszlám megjelenéséhez.

Az afrikai viseletek legfőbb jellemzője az élénk színek és minták, amelyek nem csak divatelemek, hanem kulturális szerepük is van. A különböző népcsoportoknak és törzseknek, mind-mind különböző jellegzetes ruhadarabjai voltak, amelyeket főleg különleges eseményekkor, ünnepekkor hordtak. A leghíresebb afrikai ruhadarab a dashiki, ami eredetileg Nyugat-Afrikából származik, de a kontinens több régiójában is hordják. A djellaba Észak-Afrika népszerű viselete,

egy hosszú selyemköntös, amelyet a ruháik felett viselnek nők és férfiak egyaránt. Az afrikai divatban gyakran használnak kézzel készített textíliákat, például a batikolt, hímzett vagy festett anyagokat. (Rovine 2009)

Afrikai dashiki. Forrás: freepik.com

A prehisztorikus Dél-Amerika és az inka kultúra is nyomot hagyott a nyugati társadalom öltözködési hagyományában. Az Andok térségében a száraz éghajlat és a temetkezési szokások – például a több réteg ruházatba burkolt halottak eltemetése – kiválóan megőrizték a textíliákat, így a prekolumbián andoki kultúrák öltözködéséről gazdag forrásanyag áll rendelkezésre. Az alacsonyabb területeken a gyapot, a hegyvidékeken pedig a gyapjas tevefélék – alpaka, vikunya, láma – biztosították az alapanyagot a fejlett szövési technikákhoz, melyek során a szöveteket már eleve konkrét célra készítették, gyakran szabás nélkül. A férfiak ágyékkötőt, tunikát, köpenyt és fejfedőket viseltek, míg a nők testre csavart, csattal rögzített vagy övvel összefogott ruhadarabot (aksu) hordtak, amelyet az inka hódítás során az ecuadori nők is átvettek (Rowe – Meisch 2011).

Általánosan megállapítható, hogy az egyes hagyományos viseletek között számos hasonlóság figyelhető meg, különösen a társadalmi státusz megjelenítésében. A ruhák gyakran tükrözik a viselő társadalmi helyzetét, családi státuszát vagy vallási meggyőződését. A díszítés és a rétegzettség szintén fontos jellemzők: a drága anyagok, hímzések és egyéb díszítőelemek a gazdagságot és a társadalmi rangot jelképezik. A szimbolikus jelentés is központi szerepet játszik, legyen szó a színek, minták vagy a ruhadarabok formájának jelentéséről. (Chevalier & Gheerbrant, 1996)

Európa divatja az évszázadok során

■ Európában a történelem során számos kultúra, valamint társadalmi, politikai és vallási változások is befolyásolták az öltözködést. Az ókorban legerőteljesebb hatása a görög és római viseleteknek volt, amelyek kihangsúlyozták a test vona-

lait, de mégis elegánsak és letisztultak voltak. A tógák és stólák az ókori Rómában a társadalmi státuszt is tükrözték, a gazdagabb rétegek drága, minőségi anyagokból készítették a ruháikat, illetve a darabok díszítettsége is árulkodott a viselője hovatartozásáról. (Google Arts & Culture)

A középkorban az erős keresztény hatás a divatra is kiterjedt, illetve a társadalmi hierarchia itt is szerepet kapott. A vallási és politikai vezetők díszes, drága ruhákat hordtak. A gazdag textíliák és a finom ékszerek mind a társadalom felső rétegeihez tartoztak, míg az alsóbb osztályok egyszerűbb, praktikus ruhákban öltözködtek. (Csípes 2006). A divattörténet számos példát kínál a nem nyugati kultúrák hatására a nyugati öltözködésben, mint például az indiai textíliák, a kínai motívumokat idéző chinoiserie vagy a törökös stílus megjelenése a 17–18. századi Európában.

A reneszánsz idején jelentek meg az első divatközpontok Itáliában és Franciaországban, ami annak volt köszönhető, hogy megnövekedett az érdeklődés a művészetek és a kultúra iránt. A későbbiekben például Franciaországban a barokk és a rokokó irányzat is hatással volt a divatra, míg Olaszországban a reneszánsz hagyta a legnagyobb lenyomatát. (Google Arts & Culture).

Az európai országok régóta egymás számára a ruházatkodás ihletforrásai voltak. Mivel a ruházat az önkifejezés egyik leglátványosabb aspektusa, a divat izgalmas bepillantást nyújt abba, hogyan kapcsolódott össze az ízlés és a stílus a kultúrák között évszázadokon keresztül. (Breward 2003).

A kereskedelem terjedése országról országra lehetővé tette, hogy a korábban elszigetelt közösségek megismerkedjenek a felkínált anyagok változatosságával, és ez arra ösztönözte a divatrajongókat, hogy más, egzotikusabb textíliákat is kívánjanak a ruhatárukba. Az olyan európai régiók, mint Flandria, képesek voltak kiváló minőségű gyapjút biztosítani; Olaszország, az Oszmán Birodalommal folytatott kereskedelme révén drága anyagokat, például selymet és damasztot kínált; és az észak-európai skandináv országok luxus prémeket, például hermelint és mókusprémet biztosítottak. Hasonlóképpen, az olyan fontos kereskedelmi központok, mint Brüsszel, Köln, Antwerpen, Firenze, Velence és Párizs lehetővé tették a festékek, például indigó, sáfrány és skarlát átadását. A középkorban a színeket kevésbé befolyásolta az aktuális divat, inkább a státusz és a gazdagság kifejeződéseként voltak jelen. Az élénk színeket drága volt előállítani, és a luxus csúcsának számítottak, csak a nemesség ruháiban jelentek meg. A királyi családok voltak az akkori divat igazi „influenzszerei”, és amikor egy király egy adott színben kezdett öltözködni, mások is követték. Például, amikor IX. Lajos francia király rendszeresen kékbe öltözött, ez lett a korszak legelismertebb színe. (Google Arts & Culture)

A 19. századi európai öltözködésben számos globális hatás jelent meg, például a nagy népszerűségnek örvendő indiai eredetű kasmírsálak formájában. Ezek a díszes, eredetileg luxuscikknek számító ruhadarabok annyira elterjedtek, hogy az európai gyártók is elkezdték utánozni őket, miközben az indiai szövők a nyugati ízléshez igazodva alakították a mintákat – így váltak a nem európai hagyományok szervesen az európai öltözködés részévé. (Welters – Lillethun 2018)

Ahogy telt az idő, és megjelent a nyomtatás, egyre könnyebbé vált a ruházatot ábrázoló képek terjesztése, akár portrékon, akár kosztümökről szóló könyveken keresztül. Ami egy országban új szabásként kezdődött, az hamarosan egy másikba is eljutott, ahol aztán különböző anyagokkal vagy színekkel újraalkot-

ták, ezzel lehetővé téve a divat fejlődését. A trendek elkezdtek standardizálódni, és egyszerre hatni egymásra. (Google Arts & Culture)

Divat mint kultúrák hagyományainak lenyomata

■ A különböző kultúrák hatása egyre meghatározóbbá válik a divat folyamatosan változó világában. A globalizáció és a tömegkommunikáció térnyerésével a kulturális hatások egyre gyorsabban és kevésbé észlelhető módon épülnek be a mindennapi viseletbe. A mai európai divatban is tetten érhetők olyan motívumok, formák vagy anyaghasználatok, amelyek más – gyakran távoli – kultúrák öltözködési hagyományaiban gyökereznek. Ezen elemek gyakran már nem tudatosulnak a viselőikben, mint idegen vagy eredetileg máshonnan származó jegyek, mivel a kortárs divatipar ezeket beemelte az egységesített esztétikai rendszerbe. Számos tervező vált ismertté azáltal, hogy munkáiban különféle hagyományokból merít inspirációt. (Holt 2023)

Napjainkban a kulturális fúzió hatása mindenütt tetten érhető: a kifutók kollekcióiban, a kézműves ékszerekben és a hétköznapi öltözködésben egyaránt. Mindez elősegíti a kulturális sokszínűség iránti globális nyitottságot, és hozzájárul a stílusbeli diverzitás nemzetközi elismeréséhez. (Craik 2009).

Számos módon felfedezhető ez a kulturális hatás, melyek közül a következőkben kiemelek néhányat.

A japán kimonók évszázadokra visszanyúló művészete számos modern ruhadarab szabását és mintázatát inspirálta. A kimonókra jellemző elegáns, oversized forma gyakran megjelenik mind a kifutókon, mind a boltok polcain.

Kimonó. Forrás:
unsplash.com (Alain
Bonnardeaux fotója)

Ha a mintákról beszélünk, akkor talán a legismertebb a skótkocka, amelyet a punk irányzat is népszerűsített az elmúlt évtizedekben. A skótkocka mintázat már a 16. században megjelent Skóciában, de a különféle klánokat azonosító kockás minták rendszere a 18–19. században alakult ki. A mai divatmárkák kö-

zül a Burberry ikonikus skótkockás dizájnya a legismereteb. A Burberry újraértelmezte a skótkockás mintákat, ötvözve azok történelmi jelentőségét a kortárs stílusjegyekkel (Holt 2023).

A Közel-Keleten elterjedt visszafogott irányzat (bő, sokat takaró ruhadarabok típusa) egyre nagyobb teret nyer a nyugati kultúrákban is, és ezt a közel-keleti dizájnerek is befolyásolják. Olyan ruhadarabokat hoznak létre, amik visszafogottak, mégis divatosak. Ennek támogatásával a ruhagyártók a hagyományos visszafogottság eszméit erősítik, szembehelyezkedve a jelenlegi, gyakran merész trendekkel. (Shirazi 2013)

A tradicionális indiai szári (hosszú szövet, amelyet a test köré tekernek), ami eredetileg a dél-ázsiai nők hagyományos viselete, egyre inkább teret nyer a modern divatban. Jelentősége az indiai kultúrában és szokásokban mélyen gyökerezik, de emellett világszerte inspirálta a tervezőket is. A szárik már a kifutókön is megjelentek, de megújult formában, élénk színekkel, jellegzetes textúrákkal és modern formákkal. (WomanWonderFashion 2023).

Az afrikai szövetek és minták úgy a modern, felső kategóriás divatházakat, mint a fast fashion üzletek kínálatát is inspirálják, amelyek gyorsan változó, tömegtermelésű és megfizethető ruházati cikkeket kínálnak az aktuális trendek szerint. Ilyen például a Kente-szövet és az Ankara-minták. Az afrikai témák és színek a tervezők munkáiban kulturális érzetet kölcsönöznek, különösen a kifutók bemutatóin. (Welters – Lillethun 2018).

A selyem mint alapanyag, szintén a kínai textilkultúra öröksége, amely ma már nemcsak luxuskategóriás termékekben, hanem a fast fashion világában is megjelenik, gyakran mesterséges alternatívák formájában. (Steele 2010).

Az afrikai és dél-ázsiai mintavilág is markánsan jelen van a kortárs divatban: az élénk színű, geometrikus vagy virágos ornamentikák, a batik és ikat technikákra emlékeztető minták például rendszeresen visszaköszönnek a Zara, a H&M vagy éppen a Mango kollekcióiban. Míg ezek a díszítések korábban ünnepi vagy rituális jelentéssel bírtak, napjainkban csupán dekoratív elemként funkcionálnak – eredeti kulturális kontextusuktól leválasztva (Fashion Law Journal).

A prémium márkák (mint Chanel, Louis Vuitton, Prada stb.) és világhírű tervezők is gyakran merítenek inspirációt a történelemből és hagyományos kultúrából, hidat képezve a kulturális elemek és a modern trendek között. Alexander McQueen brit divattervező híres a drámai, néhol avantgárd darabjairól, amelyeknél gyakran használ többek között hagyományos skót mintát vagy magát a skótszoknyát (Fashion Law Journal). Stella Jean haiti-olasz divattervező gyakran vegyíti a kulturális és etnikai örökségét a modern elemekkel, például ötvözi az afrikai mintákat az olasz szabásmintákkal, ezzel élénk, gazdag kulturális tartalmakkal rendelkező darabokat létrehozva (Welters – Lillethun 2018). Prabal Gurung, aki Szingapúrban született és Nepálban nevelkedett, szintén gyakran behoz mintákat és formákat az ázsiai kulturális örökségből. (WomanWonderFashion, 2023).

Fontos azonban kiemelni, hogy ez a folyamat etikai kérdéseket is felvet. A kulturális kisajátítás fogalma gyakran felmerül, amikor egy-egy kulturális elem üzleti céllal kerül felhasználásra, annak eredeti jelentéstartalmának figyelmen kívül hagyásával. Ugyanakkor az is kijelenthető, hogy a divat mindig is épített a különböző kultúrák közötti inspirációs kapcsolatokra, s ennek révén alakult ki az a komplex és sokrétű vizuális világ, amelyet ma kortárs európai divatként ismerünk. (Barnard 2002).

A divat öröksége rendkívül gazdag és sokrétű, amelynek teljes feltérképezése több száz oldalt is igényelhetne. Jelen értekezés azonban nem törekedett teljességre, sokkal inkább arra, hogy ízelítőt adjon néhány kiemelkedő példán keresztül a különböző kultúrák öltözködési hagyományainak hatásairól, és felhívja a figyelmet arra, hogy a mai divatban mennyi rejtett történelmi és kulturális lenyomat él tovább. Ezzel a válogatott betekintéssel céloim az is, hogy reflektorfénybe állítsam a nyugati társadalom klasszikus divatelméletén túlmutató, globális szemlélet jelentőségét és időszerűségét a kortárs divatkutatásban.

■ KÖNYVÉSZET

- Arnold, Rebecca (2001). *Fashion, Desire and Anxiety: Image and Morality in the 20th Century*. I. B. Tauris, 2001.
- Barnard, Malcolm: *Fashion as Communication*. Routledge, 2002.
- Breward, Christopher: *Fashion*. Oxford University Press, 2003.
- Chevalier, Jean – Gheerbrant, Alain: *Dictionary of Symbols*. Penguin Books, 1996.
- Choi, Young Hee: *Hanbok: The Art of Korean Clothing*. Seoul Selection, 2005.
- Craik, Jennifer: *Fashion: The Key Concepts*. Berg Publishers, 2009.
- Csipes Antal: *Divattükör*. Osiris Kiadó, Bp., 2006.
- Eicher, Joanne B. – Roach-Higgins, Mary Ellen: *Definition and Classification of Dress: Implications for Analysis of Gender Roles*. In *Dress and Gender: Making and Meaning in Cultural Contexts*. Berg, 1992.
- Eicher, Joanne B. – Sumberg, Barbara: *World Fashion, Ethnic, and National Dress*. In *The Berg Companion to Fashion*. Berg, 1995.
- Holt, Violet: *Global Influences in Style: Embracing Cultural Diversity in Fashion and Jewelry*. 2023. web: <https://www.thearcadiainline.com/global-influences-in-style-embracing-cultural-diversity-in-fashion-and-jewelry/> (2025. 04. 11)
- Hopkins, John: *Fashion Design: The Complete Guide*. 2nd edn. Bloomsbury Publishing, 2021
- Kim, Dong Hwa: *Korean Traditional Costumes and Culture*. Kyohaksa Publishing, 2010.
- Lee, Seung Ja: *Traditional Hanbok and Korean Identity*. Korean Studies Journal, 28(1), 2011. 45–62.
- Rovine, Victoria L.: *Viewing Africa through Fashion*. African Arts, 42(2), 50–59, 2009.
- Rowe, Ann Pollard Rowe – Meisch, Lynn A: *Costume and History in Highland Ecuador*. University of Texas Press, 2011.
- Shirazi, Faegheh: *The Veil Unveiled: The Hijab in Modern Culture*. University Press of Florida, 2013.
- Steele, Valerie: *The Berg Companion to Fashion*. Berg Publishers, 2010.
- Tiyah, Dorothy: *Traditional African Clothing Identifies African Tribes*. African Vibes, 2025. web: <https://africanvibes.com/traditional-african-clothing-identifies-african-tribes/> (2025. 04. 09)
- Welters, Linda – Lillethun, Abby: *Fashion History*. 1st edition. Bloomsbury Academic, 2018.
- Regional Fashion Around the Globe*. Fashion Law Journal. web: <https://fashionlawjournal.com/regional-fashion-around-the-globe/> (2025. 04. 06)
- European Fashion Through the Centuries*. Google Arts & Culture. web: <https://artsandculture.google.com/story/european-fashion-through-the-centuries/eQVRWZBT1NvuIlg?hl=en> (2025. 04. 12)
- Exploring Global Styles Due to Cultural Influences*. JDSD – Jagannath Institute of Management Sciences. web: <https://www.jdsd.in/exploring-global-styles-due-to-cultural-influences/> (2025. 04. 13.)
- Global Fashion Fusion: How Cultural Influences Shape WomanWonderFashion's Collections* WomanWonderFashion, 2023. web: <https://medium.com/@WomanWonderFashion/global-fashion-fusion-how-cultural-influences-shape-womanwonderfashions-collections-1b8efd4403ab> (2025. 04. 16).